

(Od)pamiętywanie — gry z przeszłością
w literaturze dla dzieci i młodzieży

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3691

50 lat
Uniwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

(Od)pamiętywanie — gry z przeszłością
w literaturze dla dzieci i młodzieży

Redakcja

Bernadeta Niesporek-Szamburska
Małgorzata Wójcik-Dudek

Redaktor serii: Dydaktyka Języka i Literatury Polskiej
Ewa Jaskółowa

Recenzent
Krystyna Zabawa

Spis treści

Wstęp	7
-----------------	---

Pamięć i zapośredniczenie

<i>Grzegorz Leszczyński</i> : Książka jako aktor w teatrze pamięci	11
<i>Ryszard Waksmund</i> : Formuły i figury pamięci we wspomnieniowej prozie o dzieciństwie	23
<i>Zofia Budrewicz</i> : Konwencja pamięci doskonałej w autobiograficznych utworach dla młodzieży Zofii Żurakowskiej i Zofii Kossak	37
<i>Jolanta Ługowska</i> : Pamięć ojca i fantazmaty syna w konstrukcji obrazu Doliny w <i>Zwierzoczkoupiorze</i> Tadeusza Konwickiego	55

Pamięć — dzieciństwo — trauma

<i>Alicja Baluch</i> : Pamięć odziedziczona w literaturze dla dzieci i dorosłych (na podstawie powieści Heleny Zakrzewskiej <i>Dzieci Lwowa</i> i poematu Adama Zagajewskiego <i>Jechać do Lwowa</i>)	71
<i>Dorota Michułka</i> : Słodko-gorzki smak dzieciństwa w <i>Opowieści o miłości i mroku</i> Amosa Oza. Dwie postawy: świadectwa i wyznania	83
<i>Bożena Olszewska</i> : Konwencja pamiętnika, dziennika, autobiografii w książkach o wojnie dla młodego czytelnika	101
<i>Marta Bolińska</i> : Marcina Szczygielskiego spotkanie ze źródłem (<i>Ludzie i zwierzęta</i> Antoniny Żabińskiej).	119
<i>Iwona Kmieciak</i> : Pamięć o Zagładzie w postmodernistycznej baśni — <i>XY</i> Joanny Rudniańskiej	135

<i>Katarzyna Wądołny-Tatar: (Auto)biograficzna przestrzeń pamięci (Ostatnie piętro Ireny Landau).</i>	147
<i>Magdalena Sikorska: Pamięć i wzruszenie. Dopóki niebo nie płacze</i> <i>Iwony Chmielewskiej (do wierszy Józefa Czechowicza i fotografii —</i> <i>najprawdopodobniej — Abrama Zylberberga)</i>	163
<i>Hanna Dymel-Trzebiatowska: Opowieść dla dzieci a opowieść dla dorosłych. Dwie literackie odstony Wielkiej Szpery w łódzkim getcie.</i>	173

Pamięć — psychologia — płęć

<i>Anna Guzy, Karolina Glinka: Psychologia (nie)pamięci. Pamięć autobiograficzna a emocje i nastrój podczas lektury fragmentów komiksu z serii Marzi</i>	189
<i>Ewelina Niemiec: Zjawisko przekazywania pamięci zbiorowej w seriach o Harrym Potterze i Percym Jacksonie</i>	203
<i>Katarzyna Slany: Kobięca opowieść o Zagładzie na przykładzie genealogii kobiet w Rutce Joanny Fabickiej</i>	213

Pamięć i narracja

<i>Katarzyna Grudzińska: Wspomnień czerń — językowe obrazowanie cierpienia w powieściach Małgorzaty Musierowicz</i>	229
<i>Krystyna Heska-Kwaśniewicz: Emilii Kieręs dialog z romantyzmem</i>	241
<i>Agnieszka Miernik: Podróże w przeszłość w prozie literackiej Ewy Nowackiej</i>	251
<i>Karolina Jędrych: Pamiętając o ogrodach... Obrazy wsi w Febliku Małgorzaty Musierowicz</i>	263

Pamięć i edukacja

<i>Magdalena Ochwat: (Od)pamiętywanie, czyli o powinnościach dydaktycznych wobec wielokulturowości na przykładzie książki Marcina Kąckiego <i>Biała siła, czarna pamięć</i></i>	279
<i>Anna Śliwińska: Międzypokoleniowy transfer wartości kulturowych — (od)pamiętywanie przeszłości dla przyszłości przez integracyjne formy sztuki</i>	301
<i>Anna Podemska-Kałuża: Postpamięć w komiksie: <i>Maus</i>... Arta Spiegełmana w odbiorze współczesnej młodzieży</i>	311
<i>Małgorzata Bortliczek: Narracje o przeszłości w tekstach popularnonaukowych dla dzieci zamieszczonych w czasopiśmie „Kumpel”</i>	327

Wstęp

Praktykowanie pamięci stało się dziś obowiązkowym zajęciem nie tylko dla literaturoznawców. Rację miał Jan Assmann, który zauważył, że „Wszystko przemawia za tym, że kwestia pamięci wpłynie na wytworzenie nowego paradygmatu nauk o kulturze, który w nowym świetle postawi rozmaite zjawiska i dziedziny — sztukę i literaturę, politykę i społeczeństwo, religię i prawo”¹.

Według badacza, popularność pamięciowego dyskursu jest efektem przepracowania XX-wiecznych dyktatur, wojen i przede wszystkim Zagłady. Trudno dziś wyobrazić sobie kanon literatury teoretycznej o Holokauście bez prac na temat pamięci i postpamięci autorstwa Marianne Hirsch, Dominicka LaCapry, Jamesa Younga czy Andreasa Huysseena. Jednocześnie kultura pamięci pozostaje zjawiskiem interdyscyplinarnym, w którego szerokiej koncepcji mieści się dialektyka pamiętania i zapominania, a ta z kolei umożliwia namysł nad miejscem oraz rolą pamięci w kulturze.

Współczesny *mnemonic turn* obowiązuje również w polskiej literaturze dla dzieci i młodzieży, choć oczywiście nie jest on wyłącznie efektem teoretycznoliterackiej mody. Wydaje się, że kultura pamięci w literaturze czwartej została rozpisana na co najmniej dwa obszary. Pierwszy z nich dotyczy współczesnych tekstów, które zgodnie z polityką pamięci odpominają, przypominają lub od nowa budują strukturę przeszłości, konstrukt nieznany przecież młodemu czytelnikowi z racji jego wieku. Drugi — obejmując lekturę kanonicznych dziś tekstów skupioną na reprezentacjach przeszłości, stara się wydobyć z niej pojęcia i obrazy wspierające nie tylko rozumienie przeszłości, ale przede wszystkim współczesności.

¹ J. ASSMANN: *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*. Przeł. A. KRZYŃSKA-PHAM. Wstęp i red. R. TRABA. Warszawa 2008, s. 27.

Poszczególne działy niniejszej publikacji potwierdzają tę teoretyczno-literacką intuicję. Teksty Grzegorza Leszczyńskiego, Ryszarda Waksmun-da, Zofii Budrewicz i Jolanty Ługowskiej znajdujące się w części otwierającej tom zatytułowanej *Pamięć i zapośredniczenie* zajmują się głównie relacją między zdarzeniem a jego wariantami funkcjonującymi w pamięci jednostki i zbiorowości. W drugiej części zatytułowanej *Pamięć – dzieciństwo – trauma* pomieszczono teksty Alicji Baluch, Doroty Michułki, Bożeny Olszewskiej, Marty Bolińskiej, Iwony Kmiecik, Katarzyny Wądolny-Tatar, Magdaleny Sikorskiej oraz Hanny Dymel-Trzebiatowskiej. Ich wspólnym mianownikiem jest dziecięca pamięć o utracie (lub jej wyparcie) spowodowanej najczęściej wojenną traumą. Natomiast o związkach kultury pamięci z psychologią i plcią piszą Anna Guzy, Karolina Glinka, Ewelina Niemiec oraz Katarzyna Słany. Osobnego omówienia doczekało się zagadnienie związane z pamięciowymi narracjami. Temat ten podjęły Katarzyna Grudzińska, Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Agnieszka Miernik oraz Karolina Jędrych. Z kulturą pamięci uwikłaną w relację z literaturą dla dzieci i młodzieży nieodłącznie wiąże się edukacja, której podstawowym celem jest stworzenie demokratycznej przestrzeni dla różnych narracji generowanych przez pracę pamięci. Zagadnieniem tym zajęły się Magdalena Ochwat, Anna Śliwińska, Anna Podemska-Kałuża oraz Małgorzata Bortliczek.

Niepodważalną wartością publikacji jest polifoniczność zgromadzonych tekstów. Wśród głosów afirmujących kulturę pamięci znajdują się i takie, które każą krytycznie spojrzeć na dokonujący się współcześnie *memory boom*. Nikogo nie trzeba przekonywać, że choć kultura pamięci stanowi dziś jedno z fundamentalnych pojęć współczesnej humanistyki, to obarczona jest wysokim stopniem ryzyka. Wpisane jest w nią bowiem nie tyle ryzyko amnezji czy bezrefleksyjnego podejmowania obowiązku pamiętania, ile nadmiaru pamięci.

Redaktorki

Redaktor Małgorzata Pogłódek
Autor fotografii na okładce wusiap
Projektant okładki i stron działowych Magdalena Starzyk
Redaktor techniczny Małgorzata Pleśniar
Korektorzy Agnieszka Markowska, Lidia Szumigala
Łamanie Alicja Załęcka

Copyright © 2018 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3306-9
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3307-6
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 21,75. Ark. wyd. 24,5. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 26 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław